

ПІДСТАВИ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОГО СЛУЖБОВЦЯ ЗА КОРУПЦІЙНІ ЗЛОЧИНИ

Михайленко Дмитро Григорович,

к.ю.н., доцент

кафедри кримінального права

Національного університету «Одеська юридична академія»

Кримінально-правовим проблемам корупційних злочинів присвячена значна кількість наукових робіт. Слід відзначити, що в те невелике число науковців, які заклали методологічну основу дослідження кримінально-правових характеристик корупції, справедливо слід віднести проф. Л.В. Багрій-Шахматова. Праці цього вченого сьогодні актуалізуються у зв'язку із тим, що модель протидії корупції засобами кримінального права в Україні за порівняно короткий період часу (з 11.09.2009 року по 23.05.2013 року) неодноразово зазнавала кардинальних змін, що не сприяло виробленню єдиного підходу до інтерпретації та застосування КК України і зумовлює необхідність доктринального осмислення механізму кримінально-правового впливу на корупцію.

Постановка ж питання щодо кримінальної відповідальності державного службовця є нетиповою для кримінального права, оскільки КК України не передбачає у якості спеціального суб'єкта злочину саме державного службовця. Разом із тим, згідно із пп. «в» п.1 ч.1 ст.4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції» від 07.04.2011 року державні службовці є суб'єктами відповідальності за корупційні правопорушення. Крім того, поширення корупції в органах державної влади на сучасному етапі визнається основною реальною загрозою національній безпеці України та стабільності в суспільстві (ст.7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 року № 964-IV). Зазначене актуалізує досліджувану проблему.

В Україні сформувався та діє механізм правового впливу на корупцію, який об'єктивується через відповідні елементи, а саме через положення Конституції України, Закону України «Про засади запобігання і протидію корупції», КК України та КУпАП. При цьому, кожен елемент виконує окрему, незамінну функцію. А оскільки наведені нормативні акти є елементами одного механізму, то вони повинні бути побудовані за однією концептуальною моделлю, містити споріднені формулювання та чіткі розмежувальні ознаки, за якими з достовірністю можна буде обирати різні, визначені цими актами інструменти впливу на корупцію. Проектування зазначеного вище механізму правового впливу на корупцію щодо неправомірної діяльності державних службовців потребує його конкретизації через положення Закону України «Про державну службу» (до 01.01.2014 року – Закон України від 16.12.1993 року № 3723-ХІІ, а з 01.01.2014 року – Закон України від 17.11.2011 року № 4050-VІ). Разом із тим, проблеми для правозастосування створює те, що антикорупційні положення всіх зазначених вище актів є складними за змістом та характеризуються суперечливим співвідношенням та неоднорідною термінологією, що потребує невідкладного виправлення. Так, КК України взагалі не оперує термінами «корупція», «корупційний злочин», «державний службовець» тощо. Згідно ч.1 ст.1 зазначеного Закону корупційними правопорушенням є умисні діяння, що містить ознаки корупції, вчинені суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, за які законом встановлено, зокрема, кримінальну відповідальність. Виходячи із цього, основними підставами кримінальної відповідальності державних службовців є вчинення ними суспільно небезпечного діяння, яке містить склад корупційного злочину. Під корупційним злочином слід розуміти передбачене КК України суспільно небезпечне умисне діяння (дія або бездіяльність), вчинене особою, зазначеною у ч.1 ст.4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції», що містить ознаки корупції.

Таким чином, КК України пов'язується із Законом України «Про засади запобігання і протидії корупції» через категорію «корупційний злочин», а коло

корупційних злочинів лише перетинається із колом злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної із наданням публічних послуг.

Аналіз законодавства показує, що державні службовці не можуть бути суб'єктами корупційних злочинів у приватній сфері управління, а виходячи із положень КК України державні службовці не можуть бути віднесені до категорії осіб, які надають публічні послуги, що значно звужує коло підстав їх кримінальної відповідальності за корупцію.

Для встановлення кола підстав кримінальної відповідальності державних службовців за корупційні злочини необхідно також співвіднести термін «державний службовець» з термінами «службова особа публічного сектору» (суб'єкт, злочинів, передбачених ст.ст. 364, 365, 368, 368-2 КК України) і «працівник державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою» (суб'єкт, злочину, передбаченого ч.3,4 ст.354 КК України). Інтерпретація поняття службової особи та її функції та встановлення об'єму поняття «працівник державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою» дозволяє дійти до висновку, що державні службовці у КК України є різновидом службових осіб публічного сектору управління, а ті державні службовці, які із врахуванням виконуваних ними функцій не можуть бути визнані за КК України службовими особами відносяться до категорії «працівник державного підприємства, установи чи організації, який не є службовою особою».

Отже, із точки зору кримінального права державних службовців, як спеціальних суб'єктів злочинів, можна розділити на дві групи: 1) державні службовці-службові особи публічної сфери управління (визначаються на підставі поєднання положень Закону України «Про державну службу» та п.1 примітки до ст. 364 КК); 2) державні службовці, що не є службовими особами (визначаються на підставі поєднання положень Закону України «Про державну службу» та ч.3 ст. 354 КК у частині опису ознак суб'єкта злочину).

Зазначене визначає особливність кола підстав кримінальної відповідальності державних службовців за корупційні злочини, яка полягає у тому, що державні службовці першої групи є спеціальними суб'єктами

широкого спектру злочинів, які можуть вчинюватися службовими особами публічної сфери управління, а державні службовці другої групи є спеціальними суб'єктами лише такого злочину, як підкуп (ст.354 КК).